

Klimaatadaptatie in Rijswijk

Rekenkameronderzoek

Offerte

Klimaatadaptatie in Rijswijk

Rekenkameronderzoek

Delft, CE Delft, 25 september 2026

Offerte opgesteld voor:
Rekenkamer Rijswijk

Deze offerte is opgesteld door:
Jasmijn Brouwer en Pien van Berkel

Ons kenmerk: 260364/JB

CE Delft – Committed to the Environment

CE Delft draagt met onafhankelijk onderzoek en advies bij aan een duurzame samenleving. Wij zijn toon aangevend op het gebied van energie, transport en grondstoffen. Met onze kennis van techniek, beleid en economie helpen we overheden, ngo's en bedrijven structurele veranderingen te realiseren. Al sinds 1978 werken betrokken en kundige medewerkers bij CE Delft om dit waar te maken.

Inhoud

1	Inleiding	4
	1.1 Aanleiding	4
	1.2 Doel	4
	1.3 Afbakening	4
	1.4 Waarom CE Delft?	5
2	Visie op het project	6
	2.1 Visie	6
	2.2 Onderzoeksvragen en normenkader	8
3	Projectaanpak	11
	3.1 Voorbereiding	11
	3.2 Verkenning	12
	3.3 Verdieping	12
	3.4 Rapport	13
	3.5 Afronding	14
	3.6 Samenwerking met de rekenkamer	14
4	Projectresultaten	16
5	Projectteam	17
6	Projectplanning	18
7	Overige bepalingen	20
A	MVO-beleid	22
B	Voorbeelden visuele samenvatting/ infographic	23

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De rekenkamer Rijswijk wil een onderzoek starten naar beleid op het gebied van klimaatadaptatie in Rijswijk en heeft CE Delft verzocht hiervoor een offerte uit te brengen.

Wij gaan graag in op uw verzoek. In deze offerte geven wij onze visie op het project en doen wij een voorstel voor de in onze ogen benodigde projectaanpak.

1.2 Doel

Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de mate waarin de gemeente Rijswijk op een doeltreffende en doelmatige manier uitvoering heeft gegeven aan haar klimaatadaptatiebeleid, en hoe inwoners en andere partijen hierbij worden betrokken.

In dit onderzoek staan de volgende vragen centraal:

- **Doeltreffendheid en doelmatigheid:** Welke maatregelen heeft de gemeente Rijswijk de afgelopen vier jaar genomen op het gebied van klimaatadaptatie in de breedste zin van het woord (te nat, te droog en te heet) en waren deze maatregelen doelmatig en doeltreffend?
- **Samenwerking:** Op welke wijze zijn inwoners, bedrijven en instellingen betrokken en gestimuleerd om klimaatadaptatieve maatregelen te nemen?

1.3 Afbakening

Dit onderzoek is als volgt afgebakend:

- De focus van deze studie is het beleid van de gemeente Rijswijk op het gebied van klimaatadaptatie. Daarbij gaat het over overstrooming risico's, wateroverlast, hitte, droogte, bodemdaling (zie Figuur 1). Aanvullend heeft de gemeente biodiversiteit opgenomen als thema in haar klimaatadaptatiebeleid. Ook dit zal daarom meegenomen worden in het onderzoek.

Figuur 1 – Centrale thema's op het gebied van klimaatadaptatie

Bron: Kennisportaal Klimaatadaptatie

- In dit onderzoek ligt de focus op klimaatadaptatie: het aanpassen van de leefomgeving aan het veranderde klimaat. Klimaatmitigatie, met name het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen, valt buiten deze afbakening.
- We richten dit onderzoek op de periode 2022-2026 (afgelopen vier jaar).
Om relevante beleidsaanbevelingen te kunnen doen, evalueren we daarnaast ook ex-durante. Dit doen we zoal door de in 2026 vastgestelde Coalitieakkoord voor de periode 2026-2030 en de resultaten van de herijkte klimaatstresstest mee te nemen in ons onderzoek (als deze binnen de planning van het onderzoek beschikbaar is). Zo borgen we dat de continue ontwikkelingen in het beleid terugkomen in onze aanbevelingen.

1.4 Waarom CE Delft?

Bij CE Delft hebben we uitstekend inzicht in doeltreffende en doelmatige beleidsinstrumenten op het gebied van klimaat op gemeentelijk, regionaal en nationaal niveau. Opdrachtgevers voor evaluatie- en monitoringsonderzoek zijn onder andere de Autoriteit Consument & Markt (Energiekamer), de Algemene Rekenkamer, de Tweede Kamer, de Europese Commissie en daarnaast een groot aantal regionale en gemeentelijke rekenkamers.

2 Visie op het project

In dit hoofdstuk gaan we in op onze visie op dit project, de onderzoeksvragen en het normenkader dat wij voorstellen om te gebruiken in dit onderzoek.

2.1 Visie

Drie typen monitoring

Er zijn verschillende activiteiten denkbaar die de gemeente kan ondernemen om haar beleidsdoelen te behalen. Bij het evalueren van deze activiteiten zijn drie typen monitoring relevant (zie ook Figuur 2):

1. Heeft de gemeente de inzet gepleegd die zij verwacht had te plegen. Oftewel: heeft de gemeente gedaan wat is afgesproken?
2. Heeft deze inzet het beoogde effect gehad?
3. Ligt met het uitvoeren van de maatregelen het beleid op koers voor het behalen van de doelstelling?

Figuur 2 – Overzicht van de drie typen van monitoring van klimaatadaptatie

Bron: [Stichting CAS, 2022](#)

Het *effect van het beleid* is niet altijd direct te meten, omdat gemeentelijk beleid overlapt met andere trends in de gemeente (bijvoorbeeld het weer van het afgelopen jaar). Een andere reden is dat het doel van een klimaatadaptatieve stad niet jaarlijks te monitoren is. Wel is het altijd mogelijk om binnen monitoringstype 1 bij te houden of de gemeente heeft gedaan wat zij heeft afgesproken.

De gemeente heeft als ambitie om in 2050 klimaatbestendig te zijn. Het doelbereik kan bijvoorbeeld worden bijgehouden door het periodiek uitvoeren van een klimaatstresstest. In 2020-2021 is de eerste stresstest uitgevoerd in Rijswijk.

In de Rijswijkse Adaptatiestrategie en Aanpak voor Klimaatverandering (RAAK) geeft de gemeente aan dat deze in 2026-2027 wordt herijkt. Als deze beschikbaar komt tijdens het uitvoeren van dit onderzoek, nemen we dit mee in onze analyse.

Goede benchmark vereist

Om vragen te beantwoorden over de relevantie van het beleid, en of dit beleid nog steeds actueel is, is het belangrijk om een objectief beeld te hebben van hoe het gemeentelijke klimaatadaptatiebeleid er idealiter uit kan zien. Voor best practices op het gebied van gemeentelijke klimaatadaptatiemaatregelen bouwen we voort op onze eerdere rekenkameronderzoeken naar effectieve klimaatmaatregelen die we hebben uitgevoerd voor de rekenkamers van Zwolle, Breda en van Dongen, Goirle en Loon op Zand.

Dit vullen we aan met informatie van de Klimateffectatlas, Gemeentelijke Duurzaamheidsindex en interviews met regionale partijen. De [Gemeentelijke Duurzaamheidsindex](#) is een dashboard dat gemeenten scoort op verschillende dimensies van duurzaamheid, waaronder onderwerpen die te maken hebben met klimaatadaptatie, zoals oppervlakte groenblauwe ruimte in Rijswijk. Daarnaast kunnen we met de Klimateffectatlas klimaatrisico's vergelijken, zoals het stedelijk hitte-eilandeffect. Ook houden we in ons onderzoek interviews met regionale partners zoals het Hoogheemraadschap Delfland, de provincie Zuid-Holland en woningcorporatie Vidomes. Deze partijen hebben zicht op het klimaatadaptatiebeleid van meerdere gemeenten in de regio. De gesprekken stellen ons daarmee in staat om de benchmark verder aan te scherpen.

Wat is effectief klimaatadaptatiebeleid?

Vraagt niet alleen om een actieve rol van de gemeente; gaat ook over andere partijen in staat stellen

Hoe actiever de rol van een gemeente in de concrete realisatie van een beleidsmaatregel, hoe meer het gevoerde beleid een directe vertaling heeft naar een effect. Echter om écht impact te maken, gaat het niet alleen over het *uitvoeren* van concrete acties, maar zorgt beleid ervoor dat de juiste randvoorwaarden aanwezig zijn, zodat partijen in de gemeente maatregelen kunnen treffen. Denk hierbij aan het informeren van bewoners over klimaatadaptatieve maatregelen die zij zelf kunnen uitvoeren, het bijeenbrengen van partijen, etc. Deze acties zijn niet overbodig: ze zorgen voor het fundament waarop gewerkt kan worden aan het verduurzamen van de gemeente. Daarom onderzoeken we of de juiste randvoorwaarden aanwezig zijn, waarmee de gemeente inwoners en andere partijen stimuleert tot of ondersteunt bij het nemen van maatregelen op het gebied van klimaatadaptatie.

Vraagt focus op meest relevante klimaatadaptatiethema's en kwetsbare gebieden of wijken

Binnen klimaatadaptatie spelen meerdere thema's/risico's die in meer of mindere mate relevant kunnen zijn voor een gemeente. Afhankelijk van de ligging en ruimtelijke eigenschappen van een gemeente kan er bijvoorbeeld een hoog risico zijn voor wateroverlast, of juist voor droogte. Ook binnen een gemeente kunnen deze risico's verschillen per gebied. Binnen het gemeentelijk adaptatiebeleid is het daarom belangrijk om de uitvoering te richten op de thema's die het grootste risico vormen voor de gemeente en in de gebieden waar deze risico's het meest spelen.

Lijst van effectieve beleidsmaatregelen

Uit onze eerdere rekenkameronderzoeken (onder andere Lingewaard, Zwolle, Breda, Dongen, Goirle en Loon op Zand, zie ook Hoofdstuk 5) hebben we een goed overzicht van effectieve klimaatmaatregelen. We vergelijken de maatregelen die de gemeente Rijswijk neemt met deze lijst van best practices om erachter te komen of er nog effectieve maatregelen missen in het beleid van de gemeente Rijswijk.

Betrekken van inwoners

Het betrekken van inwoners bij het thema klimaatadaptatie is tweeledig. Allereerst gaat het om de betrokkenheid van bewoners en maatschappelijke organisaties bij de totstandkoming van het beleid. Bewoners kunnen direct, of indirect via maatschappelijke organisaties, in staat gesteld worden om inspraak te hebben bij het opstellen van beleid. Daarnaast is het ook belangrijk om bewoners te betrekken bij de uitvoering van het adaptatiebeleid. Een deel van de maatregelen zal op privaatterrein genomen moeten worden, bijvoorbeeld het vergroenen van tuinen, het afkoppelen van regenwater en het realiseren van waterberging. Tegelijkertijd vraagt een klimaatadaptieve omgeving ook om veranderingen in de openbare ruimte, namelijk het vergroenen van straten, pleinen en andere ontmoetingsplekken.

Bij beide vraagstukken zullen bewoners betrokken moeten worden. Zo moeten bijvoorbeeld huurders en eigenaar-bewoners mogelijkheden hebben om hun omgeving klimaatadaptiever in te richten. Ook kunnen bewoners betrokken worden bij de herinrichting van de openbare ruimte, door deze toegankelijk voor iedereen te maken en bewoners inspraak te laten hebben over een klimaatadaptieve inrichting.

2.2 Onderzoeksvragen en normenkader

We hebben de hoofd- en deelvragen uit de onderzoeksopzet van de rekenkamer Rijswijk aangescherpt. Ook hebben wij zelf enkele deelvragen toegevoegd.

Hoofdvragen

De centrale vragen van het onderzoek luiden:

- **Doeltreffendheid en doelmatigheid**
Welke maatregelen heeft de gemeente Rijswijk de afgelopen vier jaar genomen op het gebied van klimaatadaptatie in de breedste zin van het woord (te nat, te droog en te heet) en waren deze maatregelen doelmatig en doeltreffend?
- **Samenwerking**
Op welke wijze zijn inwoners, bedrijven en instellingen betrokken en gestimuleerd om klimaatadaptieve maatregelen te nemen?

Deelvragen en normenkader

Om de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden, heeft de rekenkamer al een aantal deelvragen geformuleerd. Deze deelvragen hebben wij aangescherpt, gecategoriseerd in een normenkader en voorzien van een voorstel voor de beoordelingsnorm, zie Tabel 1.

Het normenkader is een objectieve ‘meetlat’ voor de beoordeling van de onderzoeksresultaten. We toetsen onze bevindingen aan het normenkader om een oordeel te vormen, oftewel de onderzoeksvragen te beantwoorden. Normen beschrijven de ideaalsituatie. Bij de toetsing aan het normenkader beantwoorden we de vraag: *In hoeverre komt de feitelijke situatie hiermee overeen?*

Het normenkader is nog een concept en zal in overleg met de opdrachtgever verder worden aangescherpt. We streven naar voor de organisatie herkenbare en gedragen normen, en bespreken dit normenkader dan ook graag in een ambtelijke toelichting met medewerkers van gemeente Rijswijk. Dit verhoogt het draagvlak voor en de bruikbaarheid van de conclusies. Waar nodig en feitelijk onderbouwd, scherpen wij het concept normenkader aan en maken we het normenkader definitief.

Eén van de vragen gaat over het formuleren van aanbevelingen. Deze vraag hebben we daarom niet van beoordelingsnorm voorzien. Het gaat om de volgende vraag: Wat kan Rijswijk doen om het bereiken van doel (Rijswijk klimaatadaptief) te versnellen?

De andere deelvragen zijn opgenomen in Tabel 1, inclusief beoordelingsnorm.

Tabel 1 – Concept normenkader

Deelvraag	Norm
Belangrijkste risico's en kwetsbaarheden	
<ul style="list-style-type: none"> In hoeverre zijn de risico's en kwetsbaarheden voor Rijswijk als gevolg van klimaatverandering helder en volledig in beeld gebracht in de adaptatiestrategie? 	<ul style="list-style-type: none"> De gemeente heeft een concrete visie met bijbehorend beleid op het gebied van klimaatadaptatie. De gemeente heeft de risico's en kwetsbaarheden in haar klimaatadaptatiestrategie helder en volledig in beeld gebracht en gaat daarbij in op de thema's droogte, hitte, overstroming en wateroverlast.
Doeltreffendheid: de mate waarin de doelstellingen worden behaald dankzij het beleid	
<ul style="list-style-type: none"> Richt het beleid zich op de meest relevante thema's en meest kwetsbare gebieden? 	<ul style="list-style-type: none"> Het beleid richt zich op de belangrijkste klimaatrisicothema's binnen Rijswijk en de meest kwetsbare gebieden.
<ul style="list-style-type: none"> In hoeverre is succesvol uitvoering gegeven aan de voorgenomen acties en projecten? 	<ul style="list-style-type: none"> De gemeente heeft tot op heden de inzet gepleegd die ze had voorgenomen te plegen.
<ul style="list-style-type: none"> Dragen de ingezette maatregelen bij aan de ambities? 	<ul style="list-style-type: none"> De maatregelen sluiten aan op, en dragen bij aan de gestelde ambities.
<ul style="list-style-type: none"> In hoeverre zet de gemeente in op de meest effectieve klimaatadaptatiemaatregelen? 	<ul style="list-style-type: none"> Bij keuze van de uitvoering is de doeltreffendheid onderbouwd of minstens betrokken in de afweging, en is de meest doeltreffende oplossing gekozen.
<ul style="list-style-type: none"> Hoe staat de gemeente er in de landelijke/regionale benchmarks voor op het thema klimaatadaptatie? 	<ul style="list-style-type: none"> In de landelijke/regionale benchmarks loopt de gemeente Rijswijk in lijn met of voor op andere gemeenten.

Doelmatigheid: de mate waarin de doelstellingen tegen de laagst mogelijke kosten worden behaald dankzij het beleid

• Wat is de omvang van de middelen (capaciteit en budget) die zijn ingezet om de ambities te realiseren?	• De ambities staan in realistische verhouding tot het daarvoor beschikbaar gestelde budget en capaciteit. • De middelen zijn toereikend om de doelen te behalen. • De instrumenten worden voornamelijk gefinancierd met structurele middelen (in tegenstelling tot incidentele middelen).

Samenwerking

• Intern: In hoeverre is klimaatadaptatie verankerd in andere beleidsvelden (bijvoorbeeld ruimtelijke ordening, openbaar groen, sociaal domein)?	• Er is een verantwoordelijke aangesteld voor het klimaatadaptatiebeleid. • De betrokken afdelingen weten wat hun rollen en taken zijn op het gebied van klimaatadaptatie, en houden de inzet en voortgang bij.
• Met andere overheden: Hoe wordt samengewerkt in de regio (buurgemeentes, waterschap, provincie)?	• De gemeente is betrokken bij regionale samenwerkingsverbanden op het gebied van klimaatadaptatie. • De gemeente betreft andere overheden waar relevant bij het opstellen en de uitvoering van het klimaatadaptatiebeleid. • De verschillende partijen ervaren de onderlinge samenwerking als positief.
• Externe partijen/samenleving: Hoe dragen inwoners en maatschappelijke organisaties bij aan de uitvoering van het klimaatadaptatiebeleid en op welke manier stimuleert/ondersteunt de gemeente hen hierbij?	• De gemeente zorgt ervoor dat de juiste randvoorwaarden aanwezig zijn, waarmee zij inwoners en andere partijen stimuleert tot of ondersteunt bij het nemen van maatregelen op het gebied van klimaatadaptatie. • De verschillende partijen ervaren de onderlinge samenwerking als positief.
• Zijn de maatregelen voor klimaatadaptatie voor iedereen bereikbaar?	• De gemeente heeft de doelgroepen van de maatregelen goed in kaart. • De gemeente zorgt ervoor dat de doelgroepen gebruik kunnen maken van de voor hen beschikbare maatregelen. • Bij aanpassingen in de openbare ruimte worden bewoners door de gemeente actief betrokken.

Rol van de raad

• Hoe heeft de raad zijn kaderstellende en controlerende rol ingevuld?	• De raad heeft eenduidige kaders voor haar energiebeleid vastgesteld en heeft invulling gegeven aan de controlerende taakstelling en/of is daartoe in de gelegenheid gesteld.
• Wat zijn de gevolgen van het Coalitieakkoord 2026-2030 op de eerder vastgestelde doelstellingen uit de Omgevingsvisie 2050 en de Rijswijkse Adaptatiestrategie)?	• Het Coalitieakkoord neemt de vastgestelde doelstellingen op gebied van klimaatadaptatie in acht. • De afspraken in het Coalitieakkoord dragen bij aan het behalen van de doelstellingen.

3 Projectaanpak

Figuur 3 geeft ons de plan van aanpak weer. De verschillende onderzoeks- en processtappen lichten we achtereenvolgens toe. De tijdsplanning van de werkzaamheden is opgenomen in Hoofdstuk 6.

Figuur 3 – Plan van aanpak

3.1 Voorbereiding

Deze fase staat in het teken van het maken van afspraken met de opdrachtgever en het verkrijgen van aanvullende documenten en informatie van de gemeente Rijswijk. Ter voorbereiding zal CE Delft een aanzet tot een literatuurlijst opstellen, die samen met deze projectaanpak en de onderzoeksvragen en het conceptnormenkader uit Paragraaf 2.2 de basis vormt van de activiteiten in deze stap.

Startbijeenkomst met ambtelijke organisatie

Tijdens de startbijeenkomst bespreken we met de rekenkamer en ambtenaren van de gemeente Rijswijk het doel van het project, de wederzijdse verwachtingen en maken we nadere werkafspraken over de procedure en de planning van het onderzoek, deadlines, de wijze waarop we met gegevens omgaan en uitwisseling van relevant onderzoeksmateriaal. We maken hiernaast duidelijke afspraken over wie verantwoordelijk is voor welke taken in dit projectplan.

We stellen voor dat de rekenkamer de aanleiding en het doel van het onderzoek presenteert en CE Delft de onderzoeksopzet.

Vanuit de ambtelijke organisatie krijgen wij in dit gesprek graag antwoord op drie vragen:

1. Zijn er nog belangrijke documenten die ontbreken in onze beoogde literatuurlijst?
2. Wie zijn er ambtelijk betrokken bij de uitvoering van de taken van het klimaatadaptatiebeleid? Graag ontvangen wij een lijst met namen en contactgegevens. Dit vormt de basis voor het voorstel voor de te interviewen personen in de verdiepingsfase.
3. Zijn er nog op- of aanmerkingen op het concept normenkader? Opmerkingen nemen we mee bij het opstellen van het definitieve normenkader in de verkenningfase.

Deze bijeenkomst zal fysiek in Rijswijk plaatsvinden.

3.2 Verkenning

Literatuurstudie

Op basis van de literatuurlijst en aanvullingen vanuit de ambtelijke organisatie starten we met een literatuurstudie. Het doel van deze literatuurstudie is inzicht geven in het beleidsproces, de doelstellingen, ontwikkelingen van het beleid en de ingezette instrumenten. Documenten die we raadplegen zijn onder andere beleidsvisies, voortgangsrapportages naar de gemeenteraad, verslagen van raadsvergaderingen en programmabegrotingen/jaarrekeningen. We noteren onze bevindingen direct in een conceptversie van het onderzoeksrapport.

3.3 Verdieping

Voor de verdiepingsfase zullen wij, aanvullend op de literatuurstudie, interviews afnemen. Het doel van de interviews is om dieper in te gaan op het interne beleidsproces, en om kennishiaten uit de literatuurstudie verder in te vullen.

Interviews

In deze offerte hebben we rekening gehouden met zeven interviews. Indien gewenst, kan dit worden uitgebreid; een stuksprijs hiervoor is opgenomen in de separate begroting.

In Tabel 2 hebben we een voorstel gedaan voor de te interviewen personen. Sommige interviews (in ieder geval het interview met leden van de gemeenteraad) vinden plaats in groepsverband, dus met meer dan één persoon per interview. In overleg met de rekenkamer maken we deze lijst definitief.

Tabel 2 – Voorstel voor interviewpartners

Nr.	Gesprekspartner(s)
1	Beleidsmedewerker(s) klimaatadaptatie
2	Woningcorporatie (Rijswijk Wonen en/of Vidomes)
3	Bewoners(initiatief), bijv. Platform Groen in Rijswijk
4	Regionale samenwerkingspartner, bijvoorbeeld provincie Zuid-Holland, Hoogheemraadschap van Delfland of DPRA werkregio Delfland
5	GGD Haaglanden
6	Wethouder(s): <ul style="list-style-type: none"> • Marc Weterings – beheer openbare ruimte • Jaap Finke – ruimtelijke ordening • Werner van Damme – energie, milieu en klimaat.
7	Groepsinterview met leden van de gemeenteraad

CE Delft is het liefst fysiek aanwezig voor een groot deel van de interne interviews, en zal dan ook proberen om de interviews op één dag te bundelen, zodat de onderzoekers in het gemeentehuis aanwezig kunnen zijn. De interviews met externe stakeholders zullen we via MS Teams houden.

Voor de interviews houden we de volgende werkwijze aan:

- Voor elk van de interviews stellen we op basis van de kennis uit de verkennende fase een gespreksleidraad op voor de gesprekspartner. De gespreksleidraad bevat een toelichting op het onderzoek en de te bespreken onderwerpen en vragen.
- De rekenkamerleden en de secretaris kunnen desgewenst aanwezig zijn bij de interviews.
- We stellen een beknopt verslag op van het interview, dat we ter accordering binnen een week na het interview voorleggen aan de gesprekspartner.

3.4 Rapport

In deze stap van het onderzoek wordt de nota van bevindingen opgesteld en voorgelegd voor ambtelijk hoor- en wederhoor. Hiernaast stellen we – in nauw overleg met de rekenkamer – de bestuurlijke nota met conclusies en aanbevelingen op.

Nota van bevindingen

Op basis van de inzichten uit de verkennende en verdiepende fase stellen we de nota van bevindingen op. In het onderzoeksrapport geven we antwoord op de onderzoeksvragen. Het onderzoeksrapport geeft een feitelijke weergave van de bevindingen. De rapportage zal bondig en helder leesbaar zijn; achtergrondinformatie verwerken we zoveel mogelijk in bijlagen. We delen een conceptversie van de nota van bevindingen met de rekenkamer ter bespreking. Vervolgens verwerkt CE Delft de feedback.

Ambtelijk wederhoor

Na bespreking van de conceptnota van bevindingen start het ambtelijk wederhoor. De reacties verwerken we in de nota van bevindingen. Wij leveren hierbij separaat een overzicht op van de gemaakte opmerkingen, en hoe we deze (al dan niet) in de nota van bevindingen hebben verwerkt.

Bestuurlijke nota

De laatste stap in het onderzoek is het opstellen van een bestuurlijke nota met daarin onze conclusies en aanbevelingen voor de ambtelijke organisatie en de gemeenteraad. CE Delft stelt deze bestuurlijke nota graag in nauwe samenwerking met de rekenkamer op. Naar aanleiding van het onderzoeksrapport zal CE Delft een notitie opstellen met daarin een voorzet voor conclusies en aanbevelingen. We voorzien een los overleg met de rekenkamer over deze notitie. Op basis van deze notitie stellen we de bestuurlijke nota op.

Bestuurlijk wederhoor

Nu de bestuurlijke nota is opgesteld, kan worden gestart met het bestuurlijk wederhoor. Eventuele bestuurlijke opmerkingen worden door CE Delft verwerkt.

3.5 Afronding

We houden in de begroting rekening met een eindpresentatie van de projectleider (forumpresentatie). We gaan ervan uit dat CE Delft enkel het inhoudelijk deel van de presentatie op zich neemt.

Na afloop van de raadsbehandeling plannen wij graag nog een afsluitend overleg in met (leden van) de rekenkamer om het project samen te evalueren. Hiervoor brengen wij geen kosten in rekening.

3.6 Samenwerking met de rekenkamer

Jasmijn Brouwer is binnen deze opdracht uw dagelijkse aanspreekpunt. Ook vanuit de rekenkamer voorzien wij dat er een dagelijks aanspreekpunt zal worden aangewezen.

(Een selectie van) de rekenkamer is de begeleidingscommissie bij dit traject. Wij houden de rekenkamer op de volgende wijze op de hoogte van de voortgang:

- Via regelmatig mail- en/of telefonisch contact. We stellen voor om de rekenkamer maandelijks, voorafgaand aan een reguliere rekenkamervergadering telefonisch/digitaal op de hoogte te houden van de voortgang. Dit doen wij uiterlijk drie werkdagen voor elke rekenkamervergadering.

- Via ingeplande overlegmomenten. In deze offerte hebben we rekening gehouden met drie overlegmomenten:
 1. Startoverleg.
 2. Bespreken conceptnota van bevindingen.
 3. Bespreken voorstel voor conclusies en aanbevelingen.
- We stellen voor om na afloop van de opdracht met (een selectie van) de rekenkamer een eindgesprek te houden om het project te evalueren.

In deze offerte hebben we er rekening mee gehouden dat twee van deze drie overlegmomenten fysiek in Rijswijk plaats zal vinden. We stellen voor om de overige overlegmomenten via MS Teams te houden.

We gaan ervan uit dat de rekenkamer of ambtelijk secretaris ons kan helpen met het verzamelen van literatuur (onder andere beleidsdocumenten en raadsinformatiestukken) en ons in contact kan brengen met de interviewpartners. Tot slot willen we de bestuurlijke nota (conclusies en aanbevelingen) in nauw overleg met de rekenkamer opstellen.

4 Projectresultaten

In dit project worden drie producten opgeleverd. Desgewenst kunnen we de producten volgens de lay-out van de rekenkamer opleveren.

1. **Nota van bevindingen**

In de nota van bevindingen gaan we in op de feiten die wij hebben geconstateerd in het onderzoek. We presenteren onze bevindingen in een beknopt en helder rapport, waarbij we achtergrondinformatie zo veel mogelijk verwerken in bijlagen.

2. **Bestuurlijke nota**

De notitie bevat conclusies en aanbevelingen voor de verdere ontwikkeling en verbetering van het beleid, de uitvoering en de politiek-bestuurlijke sturing.

3. **Samenvatting in de vorm van een infographic**

We presenteren de samenvatting in de vorm van een infographic/visuele samenvatting. Daarmee kunnen we de bevindingen op een bondige en toegankelijke manier presenteren. Voor onze visuals werken wij samen met onze vaste vormgever Yulia Kryazheva (www.yulia-ink.com). Bijlage B geeft enkele voorbeelden van hoe een visuele samenvatting er ongeveer uit zou kunnen zien. De exacte vorm (en kleurgebruik, etc.) spreken wij nader af met de opdrachtgever.

5 Projectteam

Het project zal worden uitgevoerd door Jasmijn Brouwer, Pien van Berkel en Vera Stevers. Jasmijn Brouwer zal als projectleider uw dagelijkse aanspreekpunt zijn. Pien van Berkel en Vera Stevers zijn betrokken bij de uitvoering van het project. Door het team compact te houden, kunnen we zorgen voor een efficiënte uitvoering en houden we de lijnen kort.

[Jasmijn Brouwer](#) is onderzoeker/adviseur bij CE Delft in het team Duurzame Stad. Zij is onder andere betrokken bij beleidsevaluaties op lokaal en regionaal niveau, vooral in opdracht van rekenkamers. Haar expertise ligt bij de energietransitie, klimaatadaptatie en circulariteit. Ook heeft zij ervaring met energiearmoede en rechtvaardigheid en goed zicht op verschillende doelgroepen binnen de klimaattransitie. Jasmijn heeft zeer goede communicatieve vaardigheden, onderzoekservaring en politiek-bestuurlijke sensitiviteit. Jasmijn heeft een MSc in Energy and Environmental Science aan de Rijksuniversiteit Groningen met een track in Science, Business and Policy. In haar tijd bij de provincie Drenthe deed ze onderzoek naar de samenwerkingsverbanden rondom de warmtetransitie en formuleerde ze advies over hoe zij kunnen werken naar een efficiëntere regionale samenwerking.

[Pien van Berkel](#) werkt bij CE Delft als onderzoeker/adviseur Duurzame Stad. Ze is betrokken bij projecten rondom evaluatie van lokaal en nationaal duurzaamheidsbeleid, meestal in opdracht van rekenkamers (Algemene Rekenkamer, Zuidelijke Rekenkamer, verschillende gemeentelijke rekenkamers). Ook begeleidt ze verschillende gemeenten bij duurzaamheidsbeleid, variërend van energietransitie tot klimaatadaptatie, duurzaam voedsel en de circulaire economie. Tot slot voert ze regelmatig CO₂-berekeningen uit van gemeentelijk klimaatbeleid. Pien studeerde Urban Environmental Management aan de Wageningen University & Research (WUR). Door haar interdisciplinaire achtergrond weet ze verschillende inzichten te combineren en technisch-economische analyses te vertalen tot toegankelijke beleidsadviezen.

[Vera Stevers](#) werkt bij CE Delft als onderzoeker/adviseur binnen de sector Duurzame Stad. Ze heeft de studies Bouwkunde (BSc) en Geomatics (MSc) aan de TU Delft afgerond. Voordat ze bij CE Delft aan de slag ging heeft ze werkervaring opgedaan op het gebied van stedelijke ontwikkeling, groene en gezonde leefomgeving, huisvesting en energietransitie. Bij CE Delft zet ze haar kennis in op het gebied van energietransitie en klimaatadaptatie. Ze werkt veelal aan projecten voor overheden, op verschillende schaalniveaus, en draagt bij aan (beleids)advies en evaluatie. Vera werkt graag in multidisciplinaire teams, kijkt met een kritische en analytische blik naar onderzoeksresultaten en adviezen en is in staat deze helder te communiceren en presenteren.

6 Projectplanning

Tabel 3 geeft de projectplanning weer. De grijze kolom geeft een vakantieperiode weer. In lichtblauw zijn de contactmomenten met de rekenkamer aangegeven. Donkerblauw zijn de werkstappen van CE Delft.

Tabel 3 – Projectplanning

Fase	Onderdeel	Week	Sep	Okt				Nov				Dec				Jan				Feb				Mrt					-	Apr
			40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	-
Voorbereiding	Startbijeenkomst met ambtelijke organisatie																													
Verkenning	Literatuurstudie																													
Verdieping	Interviews																													
Rapport	Opstellen nota van bevindingen																													
	Bespreking rekenkamer																													
	Verwerken feedback en opleveren aangepaste nota van bevindingen																													
	Ambtelijk wederhoor																													
	Verwerken feedback ambtelijk wederhoor																													
	Opstellen bestuurlijke nota																													
	Bespreking rekenkamer																													
	Bestuurlijk wederhoor																													
Afronding	Aanleveren (concept) presentatie																													
	Opstellen infographic																													
	Opleveren eindproducten																													
	Eindpresentatie																													ntb
	Evaluatie																													ntb

Bij opdrachtverlening vóór 29 september start de projectuitvoering op 29 september en zal zijn afgerond in april 2027 (definitieve datum is afhankelijk van bespreking van het rapport in het Forum). Bij opdrachtverlening ná 29 september zal in overleg met de opdrachtgever een nieuwe planning worden gemaakt.

De bovengenoemde werkzaamheden worden uitgevoerd volgens een afgesproken begroting, welke separaat is meegezonden.

| 7 Overige bepalingen

Gegevens opdrachtgever

Rekenkamer Rijswijk
Corinne Arnold
Generaal Spoorlaan 2
2280 HH Rijswijk
Tel.: 06-5490 3630
E-mail: corinne.f.arnold@gmail.com

Gegevens opdrachtnemer

CE Delft
Oude Delft 180
2611 HH Delft
Tel.: 015-2150 150
E-mail: ce@ce.nl
Website: www.ce.nl

Administratie CE Delft

B.V. CE Onderzoek, advies en consultancy voor duurzaamheid
Hoofd boekhouding: De heer L.A. Hoogerdijk
Bankgegevens:
TRIODOS Bank te Zeist
IBAN: NL29 TRIO 0781420458
BIC: TRIONL2U
Kamer van Koophandel: Delft 27251086
Btw-identificatienummer: NL8107.55.610.B.01
Algemene voorwaarden: [DNR 2011](#)
Elektronische factuur: e-factuur@ce.nl

Deze offerte vervalt twee maanden na dagtekening.

Het gedachtegoed in deze offerte blijft eigendom van CE Delft en mag door de opdrachtgever uitsluitend worden gebruikt voor het vormen van een oordeel over de voorstellen van CE Delft.

Informatieveiligheid

Om de veiligheid van informatie binnen CE Delft te garanderen werken wij met een systeem van dataveiligheid en vertrouwelijkheid. Dit systeem is ingericht conform ISO27001. Op onze [website](#) vindt u aanvullende informatie hierover.

Eindrapportage

Het eindrapport wordt pas gepubliceerd na goedkeuring van de opdrachtgever. Standaard wordt het rapport digitaal in pdf aangeleverd. Wij werken met rapportsjablonen die voldoen aan de WCAG-richtlijn.

De eindrapportage wordt geacht goedgekeurd te zijn als de opdrachtgever binnen één maand na ontvangst niet gereageerd heeft.

Projectevaluatie

CE Delft voert regelmatig evaluaties uit van onze werkzaamheden om daarmee de kwaliteit van het werk te vergroten. Na afronding van het project zal één van onze medewerkers contact met de opdrachtgever opnemen en enkele vragen voorleggen.

Facturering en voorwaarden

De opdrachtgever is verplicht om de door CE Delft ingediende rekeningen binnen 30 dagen na factuurdatum in euro's te betalen. Na 30 dagen kan de wettelijke rente in rekening gebracht worden.

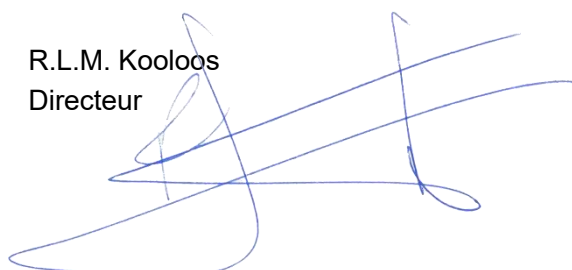
Op deze aanbieding zijn de Inkoopvoorwaarden van de gemeente Rijswijk van toepassing.

Wilt u zo vriendelijk zijn een ondertekend exemplaar van deze offerte te retourneren indien u akkoord bent? U kunt de offerte ook aanvaarden door deze schriftelijk te bevestigen met verwijzing naar de offerte onder vermelding van projectnummer 260364.

Mocht u nog vragen hebben naar aanleiding van deze offerte, dan kunt u contact opnemen met Jasmijn Brouwer (015-2150 150; brouwers@ce.nl).

CE Delft

R.L.M. Kooloos
Directeur

Delft, 25 september 2026

Rekenkamer Rijswijk

Naam:
Functie:

Rijswijk, 25 september 2026

A MVO-beleid

CE Delft is een missiegedreven, not-for-profit-organisatie. Onze missie is om met onafhankelijk onderzoek en advies bij te dragen aan een duurzame samenleving. Met onze economische, technische en beleidsmatige expertise helpen we overheden, ngo's en bedrijven structurele veranderingen te realiseren. Winst die gemaakt wordt, wordt geïnvesteerd in het werken aan onze missie.

Binnen ons MVO-beleid (Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen) besteden we aandacht aan:

- Klimaat: Monitoring en reductie van CO₂-uitstoot.
- Circulariteit: Reductie van materiaalgebruik.
- Ketenvaartwoordelijkheid.
- SROI (Social return on Investment).
- Diversiteit en inclusie.

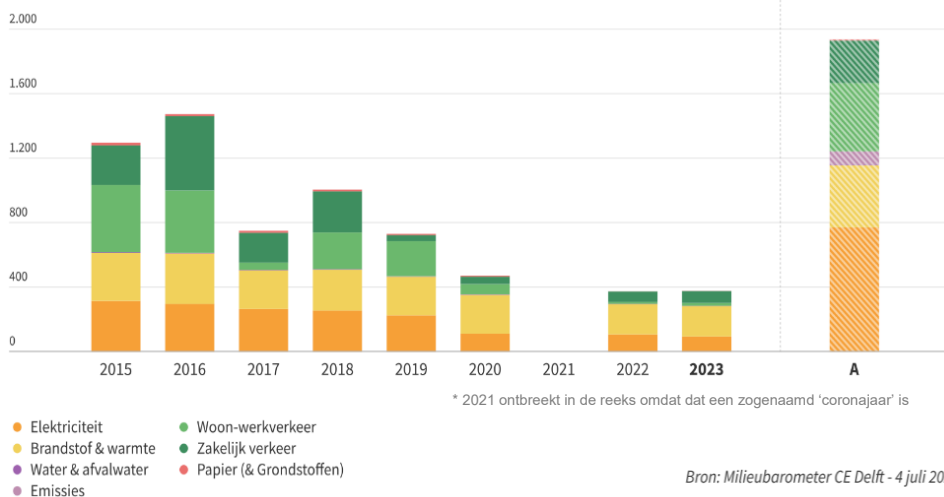
De jaarlijkse milieubarometer maar onderdeel uit van ons MVO-beleid.

Figuur 4 – Milieudruk/fte van CE Delft in de jaren 2015 -2023 versus gemiddelde milieudruk/fte kantoor (A)

CO₂-grafiek per Medewerkers

Branche gemiddelde - A Gemiddelde kantoor

CE Delft
kg CO₂ / fte

Op onze [website](#) is meer te lezen over ons MVO-beleid.

B Voorbeelden visuele samenvatting/ infographic

Voor onze visuals werken wij samen met onze vaste vormgever Yulia Kryazheva. Hieronder vindt u enkele voorbeelden van haar werk. Meer voorbeelden zijn te vinden op www.yulia-ink.com.

